

References

1. Andriiuchuk, V.H. (2006), *Efektivnist diialnosti ahrarynykh pidpriemstv: teoriia, metodyka, analiz* [Efficiency of activity agrarian enterprises: theory, methodology, analysis], KNEU, Kiev, Ukraine, 292 p.
2. Andriiuchuk, V.H. (2009), "Above the concentration of agroindustrial production and land resources and its consequences", *Ekonomika APK*, no. 2, pp. 3-9.
3. Lupenko, Yu.O., Mesel-Veseliak, V.Ya. et al. (2012), *Stratehichni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku* [Strategic directions of development of agriculture in Ukraine for the period till 2020], Kiev, Ukraine, NNTs "IAE", 182 p.
4. Prysiazhniuk, M.V., Zubets, M.V, Sabluk, P.T., Mesel-Veseliak, V.Ya., Fedorov, M.M. (2011), *Ahrarnyi sektor ekonomiky Ukrainy (stan i perspektyvy)* [Agrarian sector of economy Ukraine (state and perspectives)], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 1008 p.
5. Mesel-Veseliak, V.Ya. (2008), "Optimal sizes of agricultural formations industrial type in Ukraine", *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 13-20.
6. Mesel-Veseliak, V.Ya. (2006), "The development of forms managing in agrarian sector of Ukraine (the results, problem)", *Ekonomika APK*, no. 12, pp. 34-41.
7. Dankevych, A.Ye. (2011), "Influence of sizes land uses on the production level", *Ekonomika APK*, no. 9, pp. 29-33.
8. Hutorov, A.O. (2011), "Theoretical and practical aspects of formation the rational sizes of the agricultural enterprises", *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkillia*, DU IEPSSR NAN Ukrainy, Kiev, Ukraine, 292 p. – S. 228-234.
9. Dusanovskyi, S.L. (2014), "The development of forms managing and social protection of village", *Rol nauky u pidvyshchenni tekhnolohichnoho rivnia i efektyvnosti APK Ukrainy* : [The role of science in improving the technological level and efficiency of the AIC of Ukraine], *materialy IV vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii*, [Proceedings of the 4th All Ukraine scientific-practical conference], (Ternopil, 15-16 May 2014), Part 2, Krok, pp. 75-77.
10. Tymoshevskiy, V.V., Bidylo, M.I., Mokierova, V.V. (2010), "Economic and mathematical justification of establishing the optimal size of agricultural of land use", *Innovatsiina ekonomika*, no. 4 (18), pp. 41-43.
11. Kohonen, Teuvo (2001), *Samoorganizuyushhiesya karty* [Self-Organizing Maps, 3rd edition], Translated by V.N. Ageeva, BINOM, Laboratoriya znaniy, Moscow, Russia, 655 p.
12. Barskiy, A.V. (2004), *Neyronnye seti: raspoznavanie, upravlenie, prinyatie resheniy* [Neural networks: recognition, management, decision-making], *Finansy i statistika*, Moscow, Russia, 176 p.

УДК 338.48

Голод А.П.,
канд. геогр. наук, докторант,
Черкаський державний технологічний університет

БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ ЯК ОБ'ЄКТ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Holod A.P.,
cand.sc.(geographical), doctoral candidate,
Cherkasy State Technological University

SAFETY AND SECURITY OF TOURISM AS A SUBJECT OF REGIONAL ECONOMIC RESEARCHES

Постановка проблеми. Туризм у сучасних умовах є надзвичайно динамічною галуззю економіки та невід'ємною складовою більшості регіональних суспільних систем. Водночас, поряд із інтенсивним розвитком і територіальною експансією туристичної діяльності, щораз актуальнішими стають проблеми безпеки туризму – соціально-економічні, політико-правові, екологічні, соціокультурні та ін. Особливо чітко суперечності розвитку сучасного туризму виявляються на регіональному рівні, насамперед, у великих туристичних центрах та прикордонних територіях. Стає очевидним, що інтенсивний розвиток туристичного бізнесу без урахування регіональних особливостей соціально-економічного розвитку може спричинити також і деструктивні наслідки для економіки та соціальної сфери регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній економічній науці теоретико-

методичні та прикладні аспекти безпеки туризму розглядаються у працях таких вчених, як Н. Галла, О. Заноско, Н. Корж, І. Маркіна та ін. Варто зауважити, що більшість вітчизняних авторів зосереджують свою увагу на економічній безпеці держави чи туристичних підприємств, а теоретичні аспекти безпеки туризму розглядають лише побіжно.

Водночас у зарубіжній науці є достатньо прикладів досить ґрунтовних теоретичних узагальнень щодо змісту та структури категорії «безпека туризму». Зокрема, у цьому контексті варто згадати праці таких вчених, як К. Зімані, І. Коварі, Й. Мансфелд, С. Мічурін, А. Пізам та ін.

Однак, незважаючи на наявність певного доробку у зарубіжній та вітчизняній науці, наразі не сформовані чіткі підходи до трактування безпеки туризму, її класифікації та механізмів гарантування, недооцінений також регіональний рівень дослідження. Окреслені напрямки наукових пошуків, на наш погляд, є актуальними і потребують особливої уваги з боку науковців, що і зумовило вибір теми та визначення мети і завдань дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є розробка теоретико-методологічних основ дослідження безпеки туризму у регіональній економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку багатьох науковців, трактування безпеки туризму за останні десятиліття зазнало суттєвих змін: від більш менш пасивного фактора – до активного елемента туризму та імперативу здійснення туристичної діяльності [7]. Як слушно зазначають Н. Корж та О. Заноско, на сучасному етапі «розвиток туризму безпосередньо залежить від забезпечення безпеки туристів, від рівня захисту їх життя, здоров'я, майна» [2]. Зрозуміло, що гарантування безпеки має базуватися на системному підході, оскільки сама категорія «безпеки туризму» є надзвичайно складною та багатоаспектною.

Думки вчених щодо структури та ключових функцій безпеки туризму як складної, відкритої та динамічної системи суттєво різняться.

Наприклад, С.Б. Мічурін вважає, що дослідження проблем безпеки туризму має базуватися на розгляді туристичної діяльності як сфери взаємодії людини з потенційно небезпечним середовищем [4, с. 8]. Отже, автор акцентує на безпеці туриста як центрального елемента відповідної системи.

Водночас, Й. Мансфелд та А. Пізам розглядають проблему дещо ширше і виділяють три групи концепцій безпеки туризму:

- концепції, що стосуються генезису загроз безпеки туризму;
- концепції, що розглядають вплив загроз безпеки туризму на туристичний бізнес, туристів та населення дестинацій;
- концепції, що стосуються реакцій усіх суб'єктів туристичної діяльності на наявні та потенційні загрози безпеці туризму [8, с. 3].

У рамках такого трактування категорії безпеки туризму системоформуючу роль відіграє поняття загрози, яка розглядається як деструктивне явище (подія), що може зумовити посилення регресивних тенденцій розвитку туристичної діяльності на усіх ієрархічних рівнях і для усіх суб'єктів. Незважаючи на дещо звужене розуміння суті досліджуваної категорії, власне такий комплексний підхід, на наш погляд, може бути покладений в основу загальної концепції, що розглядатиме безпеку туризму дуалістично – як ключову передумову розвитку туристичної діяльності і як важливий чинник функціонування регіональних суспільних систем.

Водночас, і сама безпека туризму має системоформуючий характер у туристичній діяльності, адже може розглядатися як головна споживча властивість, якою об'єктивно і реально повинна володіти туристична послуга, у той час як інші споживчі її властивості можуть реалізуватися повною мірою тільки у випадку, якщо безпека туризму буде гарантована [2]. Схожу думку висловлюють також А. Коварі та І. Зімані, зазначаючи, зокрема, що у найближчому майбутньому питання безпеки туризму очевидно посяде належне місце у маркетингових стратегіях туристичних підприємств, більше того, стане одним із важливих факторів конкурентної боротьби [7, с. 60].

У зарубіжній англійській науковій термінології, для означення безпеки туризму вживаються два терміни – «safety of tourism» і «security of tourism», які мають дещо відмінне змістове навантаження. Перший – найбільш відповідає третій виділеній нами складовій безпеки туризму і може бути перекладений як «безпечність туризму» (насамперед для туристів); другий – тлумачиться як «безпека туристичної діяльності (бізнесу)» і найбільш повно розкриває суть першої виділеної нами складової (економічна безпека туризму). Відповідно, безпека туристичних об'єктів за змістом поєднує у собі значення обох термінів (важливою є не лише безпека, а й безпечність для туристів). Загалом, на наш погляд, найкращим англійським відповідником терміну «безпека туризму» у широкому розумінні є «safety and security of tourism». Згаданий термін у цьому контексті, зокрема, вживають у своїх працях сучасні зарубіжні автори Й. Мансфелд та А. Пізам [8], І. Коварі та К. Зімані [7] та ін.

Більшість вітчизняних вчених, що працюють у різних галузях науки, у своїх працях не наводять чіткого визначення безпеки туризму. Спроба узагальнити наявні в українському науковому дискурсі підходи до розуміння досліджуваної категорії буда здійснена, зокрема, у «Енциклопедичному

словнику-довіднику з туризму» [6]. Автори цього видання трактують безпеку туризму як систему «особистої безпеки туристів, схоронність їхнього майна і незавдання шкоди навколишньому природному середовищу під час здійснення подорожей, ... один з головних критеріїв у туристському обслуговуванні, основний параметр оцінки якості категорійних туристських маршрутів» [6, с. 18]. У подібному напрямку узагальнює наявні у вітчизняній економічній науці підходи І. Маркіна, на думку якої, під безпекою туризму слід розуміти «особисту безпеку туристів, збереження їх майна та ненанесення шкоди навколишньому природному середовищу при здійсненні подорожей» [3, с. 174].

Очевидно, що у наведених визначеннях знехтувана важлива риса безпеки у економічному розумінні – наявність можливостей для стратегічного розвитку (а не лише відсутність загроз). Для прикладу, на цій особливості наголошує Т. Сак, визначаючи економічну безпеку держави не лише як «стан захищеності національних інтересів, але і наявність й можливість застосування інструментів впливу на економічні процеси для гарантування добробуту в довгостроковому періоді» [5, с. 338].

З урахуванням позицій системного та синергетичного підходу та ґрунтуючись на доробку вітчизняних вчених-економістів у дослідженнях економічної безпеки держави та її регіонів, ми розглядаємо безпеку туризму у ширшому значенні та стратегічному контексті. У нашому розумінні, безпека туризму – це стан функціонування туристичної сфери певного регіону (держави) у визначений період часу, що характеризується відсутністю загроз і таким поєднанням туристичних ресурсів та інфраструктури, яке дозволяє забезпечити стабільний розвиток конкретної територіальної рекреаційної системи у майбутньому.

Базуючись на наявних у вітчизняній та зарубіжній науці підходах [2; 4; 7; 8 та ін.], пропонуємо виділяти три складові безпеки туризму (рис. 1): безпека туристичного бізнесу (економічна безпека туризму); безпека туристичних об'єктів (геоторій, дестинацій); безпека в туризмі (безпека туристів).

Перша складова найчастіше розглядається в економічних дослідженнях на рівні галузі або конкретних туристичних підприємств. Друга складова перебуває в центрі уваги екології та географії, причому розглядається переважно деструктивний антропогенний вплив на природні туристичні ресурси й об'єкти. Третя складова є центральною у дослідженнях методики організації подорожей різних видів активного туризму і може мати певне значення також для туристичного страхування.

Рис. 1. Структура категорії «безпека туризму»

Джерело: розробка автора

Слід зауважити, що досі не розроблено вичерпної класифікації безпеки туризму за багатьма ключовими ознаками. Зокрема, С.Б. Мічурін пропонує диференціювати безпеку туризму на економічну, соціальну та екологічну [4, с. 10]. І. Коварі та К. Зімані у структурі безпеки туризму виділяють політичну безпеку, соціальну безпеку, безпеку здоров'я та життя туристів, безпеку персональних даних, правову безпеку туристів, споживчу безпеку, безпеку комунікації, екологічну безпеку, безпеку обслуговування та ін. [7, с. 60]. Н. Галла серед напрямків, за якими необхідно здійснювати політику гарантування безпеки туристичного підприємства виокремлює охорону офісу та контроль доступу; технічну безпеку; пожежну безпеку; інформаційну безпеку; кадрову безпеку; безпеку туристів під час подорожі [1, с. 11].

З урахуванням наявних підходів, на наш погляд, поряд із виділенням трьох складових безпеки туризму доцільно розглядати також низку видів безпеки туризму за змістом (табл. 1).

За масштабом варто також виділяти глобальну, макрорегіональну, національну, регіональну та локальну безпеку туризму.

Більшість сучасних досліджень безпеки туризму концентрують свою увагу власне на глобальному рівні. Водночас у рамках окремих держав та регіонів проблеми безпеки туристичної діяльності практично не розглядаються. Зрозуміло, що актуальним завданням розвитку сучасного глобального туризму є

розробка відповідної стратегії, що могла би мати практичне втілення через діяльність спеціалізованих міжнародних організацій. Однак вияви окремих проблем безпеки туризму на нижчих територіальних рівнях все ще дуже диференційовані та досконало врахувати їх у глобальній стратегії не видається можливим. Більше того, саме виявлення закономірностей на регіональному рівні проблем безпеки туризму може стати підґрунтям для відповідних стратегічних розробок у галузі безпеки туризму на світовому рівні. Зважаючи на вищевикладене, проблема безпеки туризму в регіоні є тим предметом дослідження, що може мати достатні перспективи та вагоме науково-практичне значення.

Таблиця 1

Класифікація безпеки туризму за змістом

Політична безпека туризму	Геополітична безпека
	Військово-політична безпека
	Політико-правова безпека
Соціальна безпека туризму	Культурна безпека
	Демографічна безпека
	Кримінальна безпека
Фінансова безпека туризму	Ринкова безпека
	Валютна безпека
Екологічна безпека туризму	Безпека екосистем у туризмі
	Безпека життєдіяльності в туризмі
	Безпека у надзвичайних ситуаціях
Інформаційна безпека туризму	Безпека персональних даних
	Безпека інформаційного середовища
Медична безпека туризму	Безпека здоров'я туристів
	Безпека медичних послуг
Безпека туристичного обслуговування	Безпека транспортних послуг
	Безпека послуг харчування
	Безпека послуг проживання
	Безпека рекреаційних занять
Безпека туристичних споруд та обладнання	Технологічна безпека
	Інженерна безпека

Джерело: розробка автора

Слід наголосити, що регіональні економічні дослідження безпеки туризму, на наш погляд, не можуть обмежуватися описово-аналітичним підходом. Звісно, кожен регіон, з урахуванням специфічного набору факторів та передумов формування безпеки туризму у ньому, є унікальним і потребує особливого підходу при організації туристичних подорожей та для функціонування туристичного бізнесу загалом. Однак, враховуючи регіональні відмінності безпеки туризму навіть в окремій державі, можна, на наш погляд, виділити певні закономірності та особливості, що можуть бути підставою для розробки моделей, сценаріїв та організаційно-економічних механізмів гарантування безпеки туризму, які з певними уточненнями придатні для застосування також і в інших державах та й на глобальному рівні.

Незважаючи на наявні результати у дослідженнях проблем безпеки туризму у світовій науці, існують окремі зовсім нові напрямки наукових пошуків, до яких відносять аналіз наслідків недооцінки проблем туризму у глобальному світі, вивчення проблем безпеки зумовлених поширенням мережі Інтернет, взаємозв'язків між безпекою туризму і правами та свободами людини тощо [7]. Названі напрямки, на наш погляд, теж можуть бути перспективними у рамках регіональних економічних досліджень, зокрема, в Україні.

Висновки з даного дослідження. Отже, на наш погляд, безпека туризму є універсальною категорією, що має як економічний та соціальний, так і екологічний зміст, поєднує в собі забезпечення інтересів як виробників, так і споживачів туристичних послуг, а також об'єктів, на які спрямована туристична діяльність.

Вагоме місце у сучасних концепціях безпеки туризму, на нашу думку, має посідати регіональний аспект, адже саме на регіональному рівні проблеми безпеки туризму набувають особливо чітких форм і, водночас, найбільше піддаються заходам державного регулювання та впливу соціально-економічних регуляторів.

Основним постулатом, який можемо відзначити у контексті пропонованої концепції безпеки туризму є те, що на усіх ієрархічних рівнях (від елементарного до глобального) безпека туризму підпорядковується однаковим закономірностям, а її гарантування має базуватися на тих самих принципах. Власне, виявлення таких закономірностей, встановлення принципів та розробка на їх

основі організаційно-економічного механізму гарантування безпеки туризму з фокусом саме на регіональний рівень є, на наш погляд, перспективним напрямком подальших наукових досліджень.

Література

1. Галла Н.М. Основні напрямки та принципи забезпечення економічної безпеки туристичного підприємства / Н.М. Галла // Індустрія гостинності в країнах Європи : тези III міжнар. наук.-практ. конференції (м. Сімферополь, 4-6 грудня 2009 р.). – Сімферополь: ВіТроПринт, 2009. – С. 10-13.
2. Корж Н.В. Формування системи економічної безпеки індустрії туризму як складової стійкого розвитку туризму в Україні [Електронний ресурс] / Н.В. Корж, О.В. Заноско // Економіка. Управління. Інновації. Електронне наукове фахове видання. – 2011. – № 2. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2011_2/11knvtvy.pdf
3. Маркіна І.А. Управління безпекою туристичного бізнесу / І.А. Маркіна // Економіка Крима. – 2012. – № 1 (38). – С. 174-176.
4. Мичурин С.Б. Безопасность в туризме : методологический и пространственный аспекты : автореф. дисс. ... канд. геогр. наук / Мичурин С.Б. ; Перм. гос. нац. исслед. ун-т. – Пермь, 2012. – 22 с.
5. Сак Т.В. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції / Т.В. Сак // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6. – С. 336-340.
6. Смолій В.А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В.А. Смолій, В.І. Цибух ; за ред. В.К. Федорченко. – К. : ВД "Слово", 2006. – 372 с.
7. Kovari I. Safety and Security in the Age of Global Tourism // I. Kovari, K. Zimanyi // Applied Studies in Agribusiness and Commerce. – Budapest, 2011. – №3-4. – Vol. 5. –P. 59-61.
8. Mansfeld Y. Tourism, Security and Safety. From Theory to Practice / Y. Mansfeld, A. Pizam. – Routledge, 2005. – 376 p.

References

1. Halla, N.M. (2009), "The main directions and principles of providing economic security of tourist enterprises", *Industriia hostynnosti v krainakh Yevropy* [Hospitality Industry in the European countries], *tezy III mizhnar. nauk.-prakt. konferentsiyi* [Proceedings of the international scientific-practical conference], (m. Simferopol', 4-6 December 2009), ViTroPrynt, Simferopol, Ukraine, pp. 10-13.
2. Korzh, N.V., Zanosko, O.V. (2011), "Formation of system the economic security of the tourism industry as a component of sustainable tourism development in Ukraine", available at: http://nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2011_2/11knvtvy.pdf
3. Markina, I.A. (2012), "Safety management of tourism business", *Ekonomika Kryma*, no.1 (38). pp. 174-176.
4. Michurin, S.B. (2012), "Safety in tourism: methodological and spatial aspects", Thesis abstract for Candidate geogr. Sciences, Perm. gos. nac. issled. un-t, Perm', Russia, 22 p.
5. Sak, T.V. (2013), "The economic security of Ukraine: concepts, structure, trends", *Innovatsiina ekonomika*, no. 6, pp. 336-340.
6. Smolii, V.A., Tsybukh, V.I. (2006), *Entsyklopedychnyi slovnyk - dovidnyk z turyzmu* [Encyclopedic dictionary and directory on tourism], VD "Slovo", Kyiv, Ukraine, 372 p.
7. Kovari, I., Zimanyi, K. (2011), "Safety and Security in the Age of Global Tourism", *Applied Studies in Agribusiness and Commerce*, Budapest, no. 3-4, Vol, 5, pp. 59-61.
8. Mansfeld, Y., Pizam, A. (2005), [Tourism, Security and Safety. From Theory to Practice], Routledge, 376 p.